

R. M. Domitius.
XVIII of
Aventy
1780

UNIVERSITETET I BERGEN

XVIII. bok

En fort Underviisning

om de fornemste

Hjelpe midler,

hvorved

man kan i det Latiniske forandres

til det danske saavel

enkelte Ord

som

hele Meninger.

Af

Prof. Friderich Christian Holberg Arentz,

Mester ved Bergens Cathederalskole, Ridder
af Dannebrog og Vasaordenen.

Bergen, 1822.

Cryft paa Hallagers Forlag hos
Chr. Dahl, N. S.

942065937

Dette lille Forsøg til at forandre latiniske
Ord og Udtryk var ikke bestemt til at udgives
i Trykken, kun af og til at benyttes ved Under-
væssningen i den lærde Skole; men da mange
af de unge Studerende ønskede sig en Afskrift
deraf, som ikke let funde iværksættes, overlod
jeg det til at trykkes.

F. C. H. Arentz.

le

42298

Cap. I.

Om de almindelige Negler.

De almindelige Negler kan uddrages af følgende: 1) ex definitione logica. 2) e singulis notis characteristicis. 3) ex attributis. 4) ex modis. 5) ex peculiaribus factis. 6) ex origine rei. 7) ex ejus fine. 8) ex similitudine. 9) ex opposito. 10) ex historia, antiquitate & mythologia.

Neg. 1 ma.

Først for alle ting maae man søge at gjøre sig et rigtigt Begreb om Ordet, hvad det vil sige, og deraf udlede en logisk Definition, da man altid kan sætte Ordets Beskrivelse isteden for Ordet selv; e. gr. isteden for Deus, kan sættes; Ens infinitum; isteden for virtus kan sættes; firma facilitas recte agendi.

A 2

Neg. 2da.

Istedten for en Characteer i Definitionen kan sættes dens Beskrivelse, hvoraf igjen adskillige nye Forandringer kan udledes: e. gr. isteden for Infinitum, kan man sætte dette Ords Beskrivelse, og da hedder Deus: Ens nullis limitibus circumscriptum, eller Ens, qvod omnes perfectiones sine limite possidet. Ens, qvod omni perfectionum limite caret. Ligeledes kan spørges: hvad Ens betyder, nemlig: id qvod existit; følgelig kan og det Ord Deus gives faaledes: id, qvod sine limite existit eller id qvod infinito modo existit. Ligeledes i andet Exempel, kan man spørge hvad det er: recte agere, Svaret bliver: Det er at holde Loven; følgelig faaer man deraf en ny Forandring, nemlig: firma facilitas legem servandi. Det kan og betyde at holde sine Pligter, hvoraf man faaer: firma facilitas officia præstandi. Ligeledes kan spørges hvad firma facilitas betyder, Svaret bliver, at det er et Sind, som baade er øvet og bestandigt i det Gode; deraf kan faaes følgende: mens in recte agendo exerditata v. mens propositi officia præstandi tenacissima v. mens æqui justique servantissima.

Obs: Definitioner og Ordsbeskrivelser findes deels i philosophiske Skrifter, deels i Lexicaer og Terminologier.

Neg. 3ta.

Istedten for at nævne Tingens selv, kan man alene nævne den ved eet af dens Atributer, eller

nødvendige Egenſkaber: e. gr. en Dydig kan hedde: Integer vitæ eller sceleris purus. Gud kan kaldes alene: Ens summe bonum eller Ens æternum, Ens immensum, da man igjen efter forgaaende Regel kunde prøve, hvad enhver af disse var og derved faae nye Forandringer; e. gr. isteden for æternum, kunde sættes: quod sine caret & primordia nescit, isteden for: summe bonum, kunde sættes: inexhausta bonitate dives eller largus omnium honorum dator. Ligeledes isteden for amare, kan sættes: bene aliqui velle v. cupere eller omni voto res secundas alicui precari.

Reg. 4ta.

Man kan ofte nævne et Ord ved dets Modis eller ubestandige Egenſkaber, naar man kun enten af Dragen eller af Talens Sammenhæng kan forſtaae, hvad der menes: e. gr. saaledes kaldes Mennesker mortales, ja og bipedes eller orbis habitabilis incolæ. Guld kan hedde: fulvum metallum. Una sororum kan betegne en af de 9 Gudinder. Iſteden for amare, kan sættes: familiariter aliquo uti v. aliquem beneficiis cumulare v. aliquem quam plurimis aliis amore præferre. Man kan sætte: vixit isteden for mortuus est. Men her maa man være værsom.

Reg. 5ta.

Da nu Modi kan være adskillige, saa kast den foregaaende Regel give Anledning til flere, saasom:

man kan udtrykke et Ord alene ved de besynderlige Gjerninger, som kan tillægges Tingens: e. gr. Deus kan hedde: mundi fabricator v. summus universi conditor v. summus regnator olympi v. Deorum hominumque sator v. qui cuncta providet atque procurat v. cordis scrutator intimi v altitonans v. qui fulmine territat orbem. I saadanne tilfælde vil der noie sees paa, hvad som mest stemmer overens med Materien. Ligeledes at elſte, kan hedde: fortunæ alicujus velificari v. aliquem in oculis ferre. Achilles kan kaldes: regnum Priami evensor v. urbis Trojænæ domitor.

Reg. 6ta.

Ligeledes kan ofte et Ord betegnes ved et Udtryk, som er taget af Tingens Oprindelse e. gr. homines i Almindelighed kan kaldes: Adami numerosa proles. Isteden for homo, kan sættes: stirpe humana satus v. sangvine humano cretus. En Krigshelt kan hedde: Martis alumnus, og isteden for Vijn, kan sættes: Bacchus. Saaledes blive ogsaa Nomina propria ofte udtrykke e. gr. Prometheus, kan kaldes: audax Iapetigenus; hertil henhøre alle Patronymica, som: Anchisiades, Priamides, Perseis. Verba kan og efter denne Regel omstyrives saaledes, e. gr. amare kan hedde: Sentire affectum e sociali mortalium natura oriundum. At synge Hyrdesynter kan hedde: versu Syracusio ludere.

Obs. Endog af Tid og Sted kan tages Anledning til Bencynnelser: e. gr. Aurora, kan kaldes: Lux primo mane orta v. mox secuturæ lucis nuntia v. eoa gratia. Ligeledes Ascreus senex, isteden for Hesiodus.

Reg. 7ma.

Videre kan tages Anledning af en Tings Bestemmelse, til at udtrykke en Sag paa adskillige Maader. e. gr. Et Plovjern kan kaldes: ferrum glebis vertendis aptatum. Et Sværd kan kaldes: ferrum in sævum Martem excusum. Et Skib: Pinus fluctibus sulcandis secta. Et Tempel: Sacris dicata sedes. Niin: Latex Lyæus. Ut elsker, kan kaldes: in id animum intendere, ut alicujus felicitas promoteatur v. ita erga aliquem esse affectus, ut ejus utilitati nunquam non sit intentus.

Reg. 8va.

Isteden for at bruge selve Ordet, kan man spørge sig, om der ikke findes saadanne Ting, der have en noie Lighed med det, hvorom der tales, da man ofte kan sætte Billedet isteden for Tingens selv e. gr.; en Gjerrig er ligesom hungrig efter Penge, deraf kaldes Gjerrighed: Sacra auri famæ. Den, som inderlig forlanger noget, er ligesom terstig, deraf, deraf at for lange, kan hedde: sitire. Hjorten er bange, deraf hedder en frygtagtig Mand

Cervinus vir. Æs triplex circa pectus kan være
et Billeder paa Haardhjertighed. Solen Skinner paa
det klæreste om Middag; derfor kaldes en klar Sag:
Sole meridiano clarior. Man er ikke mere om
om nogen Ting end Diet; derfor at elske kunde
hedde: ipsa pupilla v. utroque lumine aliquem ca-
riorem habere. Saaledes og Lepus in pelle
leonis. Hertil kan henregnes alle metaphoriske
Talemaader og uegentlige Udtryk: e. gr. en Listig
kan hedde: Vulpes. At bagtale, kan hedde:
famam alicujus rodere v. denigrare v. iniquo
dente mordere. Adulta hiems kaldes, naar det
lakker ud paa Vinteren. Affecter kan kaldes: Fluc-
tus animi. Kjærslighed kaldes: Flamma v. ignis.
Om Fjeldene, som giver Echo, siger man: mugunt
montes. Cappre Mænd kan kaldes: Fulmina
belli v. pulli Martis. Naar man vil give tilkende,
at En har talet meget, men sidet nyttigt, da siger
man, at der har været; mare verborum, sed gutta
rerum.

Herved er at mærke, at man meget ofte
udfører saadanne Ligheder i gradu comparativo:
e. gr talpa cæcior. Trocho versatilior. Turture
v. muliere loqvacior. Vento instabilior. Ver-
tumno inconstantior. Vulpe fraudulentior. Vi-
tro fragilior. Monstro monstrosior. Neqvitia
neqvior. Momo mordacior. Minerva doctior.
Vento pernicior. Melle dulcior. Marte pug-
nacior. Lepore timidior. Nive candidior. Ira-
tis fluctibus turbulentior. Milite gloriosior

Ligeledes verba: e. gr. Cane pejus & angve odisse. Cursu pedum prævertere ventos. Nivem candore superare. Auro magis splendere. Apollinem cantando vincere. Hercule graviores perferre labores.

For at finde udfinde saadanne Ligheder, kan man kun i sine Tanker igjennemlebe følgende: 1) Den usynlige Himmel. 2) Den synlige Stjernehimmel. 3) Lusten og hvad der passerer. 4) Jorden 5) og hvad deri indeholdes. 6) Planter og Vexter. 7) Dyr og Mennesker. 8) Dyrs Lemmer. 9) Jorden. 10) Vandet med Havet, Floder og hvad deri kan indeholdes. 11) Instrumenter og Kunster. 12) Menneskers Gjerninger.

Ex. gr. 1) divinum ingenium. Deorum nec-tar. Carmen angelicum. 2) Sidera stellato addere cælo. Ut Luna micat inter ignes mino-res. 3) nimbus telorum. Intonare vitæ. Fulmi-na verborum imitari. Nubes hominum. Iride elegantior. 4) Atra terra nigrior. Mons aquaeus. campi liqventes. 5) vitro v. electro pellucidior. Silice v. ferro durior. Plumbeum ingenium. 6) Alno procerior. Verba papavere & sesamo sparsa. Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur. 7) more pavonis rotari. Graculus graculo assi-det. Echino asperior. Athiopem lavare. Cy-clope immanior. Poeno perfidior. 8) Lyncei oculi; naris emunctæ homo, odorari. Oculus mentis. Savitas oris. Supercilium tollere.

sapere. Frontem explicare v. porrígere, at være forsøjet; frontem corrugare v. obducere, at være missforvist; frontem adducere, at være alvorlig; frontem contrahere, at seet surt; frontem remittere, at seet blidt; frontem ferire, at fortornes; frontem perficere, at bide hoved af Skammet.
 9) flamma v. ignis amoris. Incalescere mero. Virtutes suas ebullire. Fervente Aetna aestuantior.
 10) oceanus occupationum. Fluctus irarum. Largo flumine humectare genas. Orationis flumen. Pactolus illi fluit. Magis mutus, quam piscis.
 11) limare orationem. Incidi reddere acies ingenii. Sub cultro aliquem linquere. Gladius Delphicus, res ad plurimos usus apta. (Nam glad. delph. ita factus, ut eo victimæ mactarentur & nocentes pena afficerentur) Suo gladio jugulari. Fungi vice cotis.
 12) Venari. Piscatus bonus mihi evenit. Rete dormientis trahere. Littus arare. Hertil kan regnes utallige verha, som bruges translate og ofte ere zirligere end de, der udtrykke Tingens ligefrem.

Reg. 9na.

Man kan ofte forsøge at udtrykke et Ord per oppositum eller Negative, da Ordet, isfald det i sin Natur er bekræftende, kommer til at udtrykkes med tvende Negationer, enten udtrykkeligt eller implicite: e. gr. isteden for credo, kan sættes: nullus dubito; isteden for amare, kan sættes: nullo non amore prosequi. Isteden for omnes: nemo non,

isteden for semper: nunquam non; isteden for interdum: nonnunquam; isteden for necesse est: non potest non; isteden for fortis: haud trepidus v. intrepidus; isteden for memor: haud immemor; for aliquid: Non nihil; isteden for multi: non pauci. Men er Ordet i sin Natur Negative, da udføres det ved Oppositum og en Negation e. gr. isteden for dubito, vix credo; for infirmus, non validus; for oblitus: haud memor. For pavidus: non fortis; for nemo: ne unus quidem v. ne ullus quidem; for negare: non largiri; for raro: haud sæpe; for parum: non valde; for nihil: ne minimum quidem; for parce: haud larga manu.

Dog kan' Oppositum med en Negation ikke altid fuldkommen udtrykke Meningen. E. gr. det kunde ikke altid være tilstrækkeligt isteden for odisse at sætte non amare eller isteden for amare, at sætte non odisse. Undertiden kan det gaae an, saasom: vid. Hor. od. Lib. I. od. 38 Vers 1.

Endelig kunde til disse foregaaende sries denne almindelige Regel, at man kunde forsøge at foran- dre ethvert Ord til andre partes orationis, saasom: nomina til verba, participia, adverbia; verba igsen til nomina, og saa videre; men da denne Regel er ligesom Hovedneglgen til alle de besynderlige Negler, som nu folge, kan den med Billighed ders under forstaaes.

Reg. 10ma.

Man kan og af Historie, Antiquiteter og Mythologie finde adskillige Leiligheder til at udtrykke en Sag e. gr. En Heltinde kan kaldes: altera Semiramis. En Helt: alter Alexander. En Beskyttig og Kvindagtig kan hedde: Sardanapalus. En Fattig: Irus v. Cinilo pauperior. En Rig: Crœsus. Et strængt Regimente: Maniliana imperia. En Brudesang: Thalassius. En stadelig Stilletenhed: Amyclæum silentium¹). En Smyktesgæst: Myconius Conviva²). At udrette noget Lykkeligt: bonis avibus aliquid agere. At holde prægtige Gjæstebud: Saliarem in modum epulari v. cænam pontificalem celebrare. At arbeide forgjeves: Sysiphi lapidem movere. At gribe Skyggen isteden for Lemmet (Tingen): nubem pro Iunone prehendere. Det hvorved man leder sig frem til noget: Filum Ariadnes. Ikke uden en Andens Hjælp: non absqve Theseo. At elske En som sin oprigtige Ven: aliquem, ut Theseus Perithoum, amare.

¹⁾ Da der i Amyclis ofte var berettet, at Fienden kom, men urigtigt, forbød de, at nogen måtte berette om Fiendens Ankomst; men dette blev Anledning til mere Ødelæggelse.

²⁾ Indbyggerne paa øen Mycone pleiede ubudne at komme til Gæst.

Cap. II.

Besynderlige Regler om at forandre
nomen substantivum.

1. Man kan ofte sætte abstractum isteden for concretum og tværtimod e. gr. isteden for Deus, kan sættes: Divinitas v. divina Majestat. Istedent for Rex: Regia Majestas. Istedent for homines: mortale genus v. humanitas. Saaledes: justitia premitur, isteden for: justi premuntur. Det samme har sted i følgende: virtus laudatur & alget.
2. Ved at sætte Pars isteder for Totum og vice versa, kan ogsaa nomen substantivum forandres e. gr. Carina v. puppis, isteden for navis. Focus isteden for det hele Huus. Ligeleedes postis v. limen, isteden for domus, littus Africæ isteden for Africa. Tot oculi viderunt, tot manus operatae sunt, isteden for tot homines viderunt etc. Polus isteden for cælum; gladius penetravit isteden for mucro penetravit.
3. Forandres ofte ved at sætte genus for species, eller tværtimod, naar man dog af Sammenhængen kan se hvad der menes. e. gr. telum isteden for arma og arma isteden for telum. Vitrum isteden for poculum. Panis for alslags Levebrød. Aurum for divitiæ. Pomæ.

fer annus for et frugtbart Æar. Mortales
for homines. Molossus for canis.

4. Man kan forandre ved at sætte Aarsagen isteden for Virkningen eller tvertimod e. gr. Mars isteden for bellum. Horatius isteden for scripta Horatii. Manus isteden for scriptura. Fortitudo isteden for res fortiter gestæ. Mors pallida isteden for qvæ pallidum facit. Mens isteden for sententia.
5. Man kan og sætte Materien isteden for det, der gjøres af Materien e. gr. ferrum isteden for gladius. Es isteden for pecunia; ignes isteden for stellæ; robur cavum isteden for eqvus ligneus apud Virg.
6. Man kan ogsaa sætte Continens pro Contento eller tvertimod e. gr. poculum isteden for vinum. Domus isteden for familia. Urbs v civitas isteden for Indbyggerne. Dania isteden for Dani. Penates v. lares isteden for domus.
7. I mangfoldige tilfælde kan zirligen sættes øde Substantiva isteden for eet, da Hovedordet sættes i Genitivo og et andet Substantivum styrer det i Genitivo hvilket udtrykker en elleranden passelig Bestraffenhed i Tingens: e. gr. isteden for aurum kunde sættes: splendor auri v. pondus auri; for odor: svavitas odo-
ris; isteden for virtus: virtutis decus; iste-
den for senectus: senectutis incommoda;
isteden for honor: honoris fastigium; iste-

den for pietas: pietatis studium; isteden for
vitia: vitiorum turpitudo, og da falder det
smukt, om man endnu lægger et passeligt Ad-
jectivum dertil e. gr. incerum pietatis stu-
dium eller nonfucatæ pietatis studium
kunde her videre opleses og da fil man: mens
nonfucatæ pietatis studiosa.

8. Man kan undertiden forandre et Substantivum
til et Adjectivum, da man dertil sier et andet
Substantivum, nemlig det, som den Egenskab
egentlig tilhører e. gr., isteden for gratitudo,
kan sættes: grātus animus; isteden for robur:
rohusti lacerti; isteden for lux: lucidus dies;
isteden for amicitia: amicum fædus; isteden
for juvenes: juveniles anni; isteden for vo-
luptas: voluptuosa vita; isteden for juven-
tus: juvenilis fervor. Undertiden kan alene
et Adjectivum sættes, men da forstaaes dog
et Sustantivum derunder, saasom: isteden for
justitia laudanda, kunde sættes: justi lau-
dandi v. justum laudandum. Genitivus
possidentis kan og undertiden ligefrem foran-
dres til Adjectiv: e. gr. isteden for corona
regis: corona regia
9. Æ de allerflesté tilfælde, kan Nomen substani-
tivum forandres til verbum: e. gr maxima
laus hominum virtus, kan hedde: virtus est,
quæ in homine maxime laudetur eller virtutem
colere maxima hominum laus est. Ligeledes
justitia regem decet, kan hedde: nil magis

regem decet, qvam juste agere. Saaledes kan ogsaa Genitivus possidentis udføres med Verba og Pronomen relat. e. gr. splendor auri, kan hedde: splendor quo fulget aurum. Radii solis kan hedde: radii, qvos spargit v. emittit sol.

10. Nomen substantivum kan og i visse Tilfælde forvandles til Adverbium, saasom i det Exempel, vi nylig havde, ved Hjælp af et Verbum e. gr. isteden for severitas, kan sættes: severe agere; isteden for justitiam exercere: juste agere. Ligeledes og i andre Tilfælde e. gr. isteden for magna cum celeritate, kan sættes: celeriter; isteden for veritatem loqui, kan sættes: vere loqui.
 11. Et Nomen substantivum kan ofte zirligen forvandles til Particium, saavel activum som passivum e. gr. isteden for acervus pecuniarum, kan sættes: Coacervata pecunia; isteden for celebritas nominis; kan sættes: celebratum nomen; isteden for affluxus aquarum, kan sættes: affluentes aquæ; isteden for virtus maxima laus, kan sættes: virtus maxime laudanda; isteden for æternitas nominis, kan sættes: nomen æternum victorum; isteden for lectioni librorum vacare, kan sættes: libris legendis vacare; isteden for felicitati hominum studere, kan sættes: hominibus beandis studere.
-

Cap. III.

Om Adjectivis in Positivo.

1. **I**mangfoldige Tilfælde kan det lade sig gjøre og er zirligt, at et Nomen adjectiv. udføres som et Substantivum og derimod det Substantivum, hvortil det skulle være, staaer i Genitivo; e. gr. isteden for perversa mens kan sættes: perversitas mentis; isteden for stultum ingenium, kan sættes: stultitia ingenii; isteden for multæ occupationes, kan sættes: multitudo occupationum; isteden for clarum nomen; claritas nominis. Hertil kan og regnes Adjectivum possidentis, e. gr. regia majestas kan hedde regis majestas.
2. Nomen adjectivum kan ogsaa øste forandres saaledes, at man isteden for samme søger et nærmorende Substantivum, og tænker efter, om der ikke skulle være et andet Adjectivum eller Participium, som kunde styre Nomen Substantivum i en eller anden Casu, e. gr. det Ord pius skal forandres, man forsøger da først med Genitivo og finder da: pietatis amans v. studiosus; man forsøger med Dativo og finder: pietati deditus; man forsøger med Accusativo og finder: pietatem co-

lens; man forsøger med Ablativo og fin-
der: pietate insignis. Saaledes kan insons
hedde: culpæ expers, culpā vacuus, a cul-
pa alienus, qvi culpam vitavit. Avarus
kan hedde: auri cupidus, avaritiæ deditus,
aurus coacervans, pecunias attrahens, ut
cæcias nubes, auro splendente captus vel
excæcatus. Man kan og undertiden bruge
en Præposition, e. gr. ad rem augendam
nimis intentus.

3. Et Adjectivum kan ofte zirlig udføres ved at lægge visse Adverbia dertil, saasom: multum, valde, perqvam, man bruger og ofte com-
positum af per, e. gr. permulti, perqvam multi, valde dives.
5. Eigeledes kan Adjectiva, naar de saale at forhoies, forandres ved comparativa, og ved at lægge disse Ablativos dertil, nemlig: solito, justo, æqvo, spe, opinione, vulgo, exspec-
tatione, aliis, multis, plurimis &c. e. gr. solito clementior, justo tardior, vulgo doc-
tior, spe melior. Undertiden udelukkes disse
ablativi og Comparativ sættes alene iste-
den for Adject. e gr. præstantius ingenium,
et ypperligt Hoved, hvor dog et af de fore-
gaaende Ablativi forstaaes under. Isteden for
de forhen anførte Ablativi kan undertiden bru-
ges Ting eller Personer, hvilke ere fremfor
andre bekjendte af den Sag, hvorom der hands-

Ies e. gr talpa cæcior, vento pernicio; vid.
7de almindel. Regel.

5. Ligeledes kan Positivus udføres i Superlativ, e. gr. man siger ofte isteden for doctus: doctissimus; isteden for clarus: clarissimus.
6. Adjectiva possidentis kan udføres ved Genitiv eller omstrijves ved et Verbum og Pronom. relat., hvilket sidstne og lader sig gjøre med andre Adjectivis e. gr. Iustitia romana kan hedde: justitia Romanorum eller justitia, quæ olim Romæ viguit. Iustus kan omstrijves qyi juste agit v. qvi justitiam exercet. Victoriosus kan hedde: qvi victricia arma circumfert.
7. Adjectiva kan og ofte zirlig udføres med alle haande Participiis e. gr. isteden for pius: pietatis amans. Isteden for severus: severe agens. Isteden for supplex: supplicans. Isteden for laudabilis virtus: perquam laudata virtus eller virtus nunquam satis laudanda. Isteden for laus perennis: laus æternum perennans. Isteden for res utilis: res multis profutura.
8. Adjectiva kan og undertiden forandres til Adverbia: e. gr. justus kan hedde: juste agens; dog er dette egentlig at forandre det til Particium, men i andre tilfælde kan det dog træffe, at man zirlig bruger Adverbium iste

den for Adjectiv e. gr. isteden for bonum alicui facere siger man bedre: alicui bene facere. Isteden for rectum facere siges heller: recte facere. Isteden for malum cogitare bruges heller: male cogitare, hvilket altid kan have Sted, hvor der efter Verbum følger et Nomen adjectivum neutrius generis, især accusativi casus, som udtrykker Maaden, hvorpaa noget skeer.

Cap. IV.

Om Adjectivis in gradu comparativo.

1. **A**djectiva comparativi gradus kan forandres til Nomen substantivum, dog ved Hjelp af et andet Comparativ: e. gr. Caius Paulo doctior kan hedde: doctrina Caji insignior est, quam Pauli eller doctrina Caji multo magis elucet, quam Pauli. Her kan meget vel anbringes saadanne Ord, som: laus, gloria, gradus, fastigium, decus, dedecus, vilitas, tenuitas, etc; e. gr. major eruditio-

den for Adjectiv e. gr. isfeden for bonum alicui facere siger man bedre: alicui bene facere. Isfeden for rectum facere siges heller: recte facere. Isfeden for malum cogitare bruges heller: male cogitare, hvilket altid kan have Sted, hvor der efter Verbum følger et Nomen adjectivum neutrius generis, iser accusativi casus, som udtrykker Maaden, hvorpaa noget skeer.

Cap. IV.

Om Adjectivis in gradu comparativo.

i. **A**djectiva comparativi gradus kan formundres til Nomen substantivum, dog ved Hjelp af et andet Comparativ: e. gr. Caius Paulo doctior kan hedde: doctrina Caji insignior est, qvam Pauli eller doctrina Caji multo magis elucet, qvam Pauli. Her kan meget vel anbringes saadanne Ord, som: laus, gloria, gradus, fastigium, decus, dedecus, vilitas, tenuitas, etc; e. gr. major eruditionis.

Iaus Cajo qvam Paulo tribuenda, ja endog Adverbia plus, minus &c. e. gr. plus eruditio[n]is Cajum, qvam Paulum commendat, og da Adjectiva selv ofte kan forandres til Participia, kan ogsaa Comparativa paa samme Maade behandles: e. gr. doctior kan hedde: doctrinâ celebratior v. doctrinâ magis celebrandus.

2. Adjectiva comparativi gradus kan og udføres ved Adjectiva comparationis, saasom: secundus, par, æq[ue]valis, tantus, qvantus e. gr. isteden for Catus Petro doctior est kan sættes: Petruos Cajo doctrinâ non par est, vel Petrus non tanta eruditione clarus qvantâ Catus.
3. Videre kan de udføres ved Adverbia comparationis, saasom: æq[ue], ac, tam, qvam, tan[t]um, qvantum, plus, magis, minus, qvam. E. gr. Petrus non æq[ue] doctus est ac Catus eller non tantum in litteris profecit qvantium Catus.
4. Comparativa kan udføres ved allehaende Slags Verba, a) saasom ved Verba, der betegne at overgåde, nemlig: præstare, antecellere, prævertere, vincere, superare, &c. e. gr. Catus Petrum eruditione vincit.
b) Ved verba, som bemærker at være rindere, saasom: cedere, vinci, superari &c. e. gr. Petrus Cajo eruditione multum cedit.

c) Ved verba, som bemærke at være langt fra eller komme nær ved: e. gr. Petrus longe abest v. multum distat ab eruditione Caji vel Petrus ad Caji eruditionem nequaquam accedit.

d) Ved verba, som bemærke at ligne eller være jævngod e. gr. Petrus Cajum eruditione nequaquam æqviparat v. æqvat eller Petrus doctrinam Caji ncn asseqvitur v. attingit.

e) Ved verba, som betyde at sammenligne e. gr. Non est, qvod Petrus suam doctrinam cum eruditione Caji comparet.

Herforuden kan mangfoldige andre verba bruges, saasom: amo, malo, opto, eligo, præfero, laudo &c. e. gr. si vitulam spectes, non est, qvod pocula laudes.

5. Et Comparativum kan og udføres ved Hjælp af adskillige andre Comparativa, saasom: inferior, superior, major, minor, præstantior &c. e. gr. Cagus Petro eruditione superior, major, præstantior, clarior est.
 6. Comparativa kan og omstrijves ved adskillige Præpositioner, saasom: præ, ante, supra, præter. e. gr. Cagus præ Petro eruditione valde clarus est v. eruditio Caji longe supra doctrinam Petri est.
-

Cap. v.

Om Adjectivis superlativi gradus.

1. **A**djectiviva superlativi gradus kan forandres paa mangfoldige Maader, men den første og frugtbareste Regel bliver denne: at, da Superlativus i sit Slags er det største eller høieste, kan man alene forandre det til Comparativum og saa dertil tilfsie i Ablativo disse terminos universalitatis: *omnis*, *quisque*, *nemo*, *nullus*. E. gr. *doctissimus* kan hedde: *omnibus v. qvovis doctior* eller *nemine indoctior*. Undertiden kan ogsaa plurimi og alii være tilstrækkelige, saasom: *plurimis v. aliis doctior*.
2. Hertil kan regnes de artige Udtryk, hvor man sætter Comparativum tilligemed sit eget Positivo, ja endog sit eget Superlativo isteden for Superlativum alene: e. gr. *optimus*, kan hedde: *qvovis bono melior* eller *optimo melior*.
3. Saaledes kan og Superlativus udføres i Comparativo med et andet Nomen i Ablativo, hvilket enten er et Nomen proprium eller en anden Ting, som just excellerer i det, hvorom der handles: e. gr. *Minerva doctior* eller *ipso Apolline doctrina clarior*; *ipso Aristotele major*; *melle dulcior*; *sole meridiano*

clarior; auro splendidior. Man bruger end dog undertiden Substantivum af samme Slags:
e. gr. nequitia neqvior, nigritia nigrior,
dulcedine dulcior.

4. Naar man først her forvandlet Superlativum til Comparativum, har man derved faaet en aaben Vei til mangfoldige Forandringer, og det ved at forandre Comparativum selv efter alle de derom givne Regler: e. gr.

- a) Nemo Cajo eruditione par est.
- b) Cajus tanta eruditione clarus, qvanta nullus alias v. qvanta ne doctissimus qvidem v. ipse Apollo.
- c) Nemo æque doctus est, ac Cajus esser ne doctissimus qvidem æque doctus est ac Cajus.
- d) Ne unus qvidem tam doctus, qvam Cajus esser Cajus tam doctus est, qvam qui doctissimus.
- e) Cajus ita doctrina conspicuus, ut nemo magis v. ut nil supra v. ut ipse Apollo non sit magis aut doctior.
- f) Cajus ad unum omnes v. neminem non v. qvemvis doctissimum v. ipsam Minervam literarum peritia vincit v. longissimo intervallo antevertit v. illis palmam præripit.
- g) a doctrina Caji longissime absunt plerique v. plurimi v. omnes v. ipsi, qui docti audiunt.

- h) Doctrinam Caji vix ullus asseqvitur,
imo ne is quidem, qui doctissimus est.
- i) Cajus nemini v. ne doctissimo quidem
v. ne ipsi quidem Minervæ artium
scientia cedit.
- k) Cajum doctrinâ nemo unquam æquiv-
paravit.
- l) Nemo est, qui cum Cajo eruditionis
laude comparari possit.
- m) Si Cajum spectes, non est, quod alio-
rum doctrinam laudes.
- n) Cajus omnibus aliis eruditionis laude
præferendus est.
- o) Cajus aliis doctrinâ longe præstans
v. clarior est.
- p) Nihil Cajo doctius v. vir est, quo non
doctior alter.
- q) Cajo omnes alii longe inferiores sunt
doctrinâ.
- r) Præ omnibus eruditionis laudem acqui-
sivit Cajus.
- s) ante omnes doctissimus Cajus.
- t) præter omnes alios literis ac scientia
imbutus Cajus.
- u) supra omnes alios assurgit istud, quod
Cajum ornat, eruditionis decus.
- 5. Superlativa kan og undertiden udtrykkes ved
Nomina Substantiva, hvilke sættes: per ap-
positionem, saasom: decus, ornamentum,

- dedecus, princeps, gloria, dux, antesignanus &c. e. gr. Cagus literatorum decus v. princeps isteden for Cagus doctissimus. Her til kan regnes saadanne Udtryk, som: qvantus qvantus est, nil nisi fastus est.
6. Fremdeles kan og bruges andre Superlativa, enten af Adjectivis eller Participiis, da Hos vedordet, som er Substantivum, sættes i Ablativus eller en anden casu efter Omstændighederne e. gr. doctrina ornatissimus v. clarissimus v. qvam maxime insignis & conspicuus, ja endog Adjectiva composita af den Präposition præ, som præclarus, eller andre, som meget ophøie Tingen. e. gr. divina eruditione instructus, eruditione ne doctissimo qvidem secundus.
7. Superlativus kan og udføres med adskillige Slags Forundringsord: e. gr. immane, qvantum v. mirum, qvantum v. incredibile dictu, qvantum in literis profecit Cagus. Ja man kan endog sæ udføre Superlat. interrogative. E. gr. quis Cagum unqvam æqvabit doctrina?
8. Adskillige artige Sammenligninger kan ogsaa udstrykke Superlativ: e. gr. Fraxinus in sylvis pulcherrima, pinus in hortis, populus in fluiis, abies in montibus altis, at in orbe literato clarissimus Cagus. Inter orbis literarii lumina micat Cagi sidus, ut luna inter ignes minores. Ut ærea populus om-

nia fruticeta minora, sic noster Cagus omnes supereminet doctos. Ut aurum late splendet inter ignobiliora metalla, sic ubique lucet spectatum Caji eruditionis lumen. Cagus cœlesti arte pollet, qva solis divis inferior esse videtur.

- 9 Endelig kan gives mange Anledninger til andre Vendinger og Udtryk af alt hvad der er høit: e. gr. talem tantaque eruditione insignem virum nulla unquam vidiæ ætas. Qui propter vastam eruditionem seculi sui decus est & ornamentum. Quem non proletaria & vulgaris eruditio ornat atqve commendat. Quem rara literarum & artium peritia superis quasi intermiscet & æqualem reddit. Cujus vastam & late diffusam eruditionem nostrum miratur seculum posterique stupebunt. Qui luce eruditionis suæ illuminat orbem. Ibit in secula, talem exstitisse virum, tanto eruditionis apparatu instrutum. Si quis unquam exstitit litarerarum peritia clarus, certe is fuit. In uno Cajo omnes thesauri eruditionis videntur esse reconditi. Efter den 10de Hovedregel funde ogsaa udsindes Adskilligt: e. gr. Aonii portio magna chori. Qui Pieridum pleno se fonte replevit. Artibus novem sororum celebratissimus. Artibus Minervæ imbutus, madidus &c.

Cap. VI.

Om Pronomina.

Reg. 1ma.

Pronomina personalia kan forandres:

- a) Ved at sætte partem pro toto e. gr. isteden for ego scripsi, kan sættes: manus mea scripsit. Ligeledes pedes mei iverunt. Malum suo suere capiti, isteden for sibi Hoc malum tuo capiti imminet, isteden for tibi. Mens mea ansia, isteden for ego anxius.
- b) Ved at benævne Personen af en eller anden betydelig Gjerning, Egenskab, Bestilling, Oprindelse, Besemmelse, alt efter de almindelige Negler: e. gr. Ille ego, qvi qvondam gracilis modulatus avena. Qvæ divum incælo regina, Iovisqve & soror & conjux, saaledes kan og i visse hældne Begivenheder ztia persona bruges isteden for 1ma e. gr. Rex jubet, isteden for Ego Rex jubeo.
- c) Istedien for Pronom. person., sættes ofte et Nomen Substant., som just ikke er en Part af Personen, men dog noget han Vedkomende e. gr. isteden for ignosce mihi kunde zirlig sættes efter Omstændighederne: ignosce meæ imprudentiæ, meæ ignorantiae &c.

Mea tenuitas hoc efficere non valet, isteden
for ego non valeo hoc efficere.

- d) Istedden for Personalia, sættes ogsaa Pronomina relativa efter ut, utpote, qvippe. *Lit-*
giledes is, qvi e. gr. non is sum, qvi faciam
hoc, isteden for non ego faciam.

Reg. 2da.

- a) Pronomina possessiva kan udføres ved alle de
Ord, som bemærke Ejendom, og at noget er
Een eget og tillagt fremfor andre. Saaledes kan
meum omføres: Cagus sum dominus at-
qve possessor eller qvod possideo v. qvod in
mea potestate teneo v. qvod mihi est v.
qvod mihi obtigit v. qvod in meum jus
transiit v. qvod mihi proprium & pecu-
liare est v. qvod mihi sorte datum v. qvod
mihi concessit natura, og mange flere efter
Omsændighederne.
- b) Pronomina possessiva kan og zirlig udtrykkes
ved et Verbum eller Participium, som tils-
fjendegive Maaden, paa hvilken noget tils-
kommer Een: e. gr. Mea calamitas kan hedde:
calamitas, qvæ me vexat. Tuum do-
num, kan hedde: donum a te acceptum.
Tuæ opes kan hedde: opes, qvas coacervasti.
Tuus honor kan hedde: honor, quo auctas
fuisti.

Obs. Det samme har vi tilsform hørt ogsaa at funne stee med Nominibus e. gr. sors humana fan hedde: sors hominum v. sors, cui obnoxii sunt homines. Templum Hierosolymitanum fan hedde: Templum Hierosolymarum v. templum, quo olim superbiit Hierosolyma.

Neg. 3tia.

- a) Istedden for Pron. relat. qui, quæ, quod, fan sættes: participium, som ellers skulde været Verbum finitum, e. gr. urbs antiqua ruit multos dominata per annos; isteden for quæ dominata fuerat. Dernæst fan ogsaa bruges Appositio e. gr. vir suæ ætatis decus isteden for vir, qui suæ ætatis decus est.
- b) Istedden for Pronom. relat. fan alene sættes et Substantivum tilligemed Pronomen relativ. e. gr. isteden for ille est, cui confidam, fan sættes: ille est, cuius auxilio confidam.
- c) Adverbia fan og ofte bruges isteden for Relativa, saasom: unde, quo, qua, ubi, cur, quare e. gr. urbs, unde venerat & quo tendebat isteden for e qua & ad quam. Eigeledes: nulla res est, cur hoc faciam, isteden for ob quam.
- d) Istedden for Relativum qui fan og undertiden sættes: isque, idemque esset id, quod e. gr. isse:

den for hoc unice ago, qvod etiam maxime
conducit fan sættes: hoc unice ago, idemque
eller id qvod maxime conductit.

Reg. 4ta.

Pronomina demonstrativa kan imodtage no-
gen Forandring, saasom ved de Ord: en, ecce, vide,
en habes, attende modo, accipe jam e. gr. iste
den for hic est ille vir fan sættes: ecce vitum;
isteden for hoc est, qvod tibi dicam fan sættes: ac-
cipe jam, qvod dicam tibi; isteden for hoc erat
qvod tibi dicere vellem fan sættes: en habes,
qvod tibi dicere vellem. Der kunde vel og andre
Udtryk have Sted, saasom: Nec plura, nec pau-
ciora, ante oculos sunt &c.

Cap. VII.

Om at forandre Verba.

Reg. 1ma

Verba kan forandres ved Nomina Substan-
tiva og det saaledes, at man tager et nær anlærende
Substantivum og forsøger, om man ikke snart kan

sætte det i en casu, snart i en anden og forbinde derved andre verba eller andre partes orationis, saa at Meningen dog bliver den samme, som det enkeltste Verbum skulde udtrykke. E. gr. amo, kan hedde: amor ejus me tenet v. amoris ejus sum plenus v. amori ejus me totum trædidi v. intimum ejus amore pectore servo aut imbibhi v. ardentissimo ejus amore flagro ant captus sum. Saasledes kan ogsaa det Ord lego hedde: lectionis studium aut negotium me occupatum tenet v. lectioni vaco v. lectionem continuo, aut exerceo v. lectione mentem pasco. I mange tilfælde kan Verbum omstrijves ved sum og et Nomen verbale e. gr. creo, kunde hedde: sum creator.

Reg. 2da.

Verbum kan omstrijves ved sum og et Adjectiv, der ere af eens Betydning med Verbet e. gr. cupidus sum isteden for cupio; turgidus sum, isteden for turgesco. Der kan og bruges andre Adjectiva, men da maa et andet Substantiv lægges dertil og hører altsaa til forrige Nummer, saasom: amoris plenus for amo. Saavdanne Adjectiva kan og modtage gradus comparationis e. gr. valde cupio kan hedde: cupidissimus sum &c.

Reg. 3ta.

a) Istedien for verba primitiva isfalder det ofte sinigt at bruge verba composita e. gr. isteden

for amare kan bruges adamare, deamare, peramare, ligesom pergaudeo isteden for gaudeo, hvilke dog for det messe forhøie Be- tydningen.

- b) Verba, som bemærke en Gjerning eller dens Begyndelse, kan meget snukt udføres med verbo: eo og supino e. gr. ire negatum isteden for negare.
- c) Verba, som bemærke Gjerninger, der skal gjøres med Flid, kan ofte omstyrkes ved andre Verba, saasom: aliquid diligenter agere kan hedde: curare aliquid agendum, laborare, sudare, totus esse in re aliquva agenda; isteden for misi litteras kan sættes: curavi litteras mittendas.
- d) Enkelte Verba kan og net omstyrkes ved disse Verba: do, reddo, habeo, nolo, malo, volo, cupio, e. gr. depexum dedi isteden for depexui; exornatum dabo isteden for exornabo. Saaledes ogsaa compertum, exploratum, perspectum, persvasum, satis dictum habeo isteden for comperi, exploravi &c. Nolo illum offendum isteden for non offendam. Volo eum commendatum isteden for commendando.
- e) Verba, som sigte paa det Tilkommende, kan ofte omstyrkes med fiet, eveniet, continget, futurum est, fore, e. gr. fiet, eveniet fuiu-

rum est, ut mihi dona datus sit isteden
for certe dabit. Spero, fore, ut veniat
isteden for spero, eum venturum esse.

Reg. 4ta.

Et Verbum kan meget zirlig forandres igjen:
nem alle sine Participia og det endog undertiden
gjennem alle eller de fleste casus, ja disse Participia
tage og imod gradus comparationis, e. gr. det
Verbum amo kan saaledes forandres: amans v.
amantissimus sum; amantis vicem sustineo; Par
sum amanti; amantem ago v. me ut amantem gero;
me amante hic v. ille latus; inter amatos v. amato-
rum numero aliquem habeo; saliquem amandum
habeo; alicui amando deditus sum; in aliquo
amando sum totus; is est, quem amaturus sum.
Hertil kan og henregnes saadanne Constructioner,
som: maturato opus est; tacito opus est; cognito,
qvod insidiæ pararentur &c.

Reg. 5ta.

- a) Undertiden, men sjeldere, kan man forandre
Verbum ved et deraf nedstammende Adverbium,
naar man kan finde et andet Verbum, som
nogenlunde kan udtrykke den specielle Gjerning,
som ligger deri, og det tillagte Adverbium
kan nærmere bestemme Maaden, paa hvilken
det steer, e. gr. amare kan hedde: amantor

cum aliquo agere v. aliquo uti; properare
kan i visse tilfælde hedde: properanter cur-
rere sv. aliquo tendere; isteden for suppli-
care: suppliciter orare; isteden for mordere:
mordaciter loqui; isteden for pati: patien-
ter ferre; isteden for jactare: jactanter v.
magnifice loqui.

b) Naar wende Verba komme sammen og det
ene staer i Infinitivo, kan verbum finitum
understiden blive til Adverbium e. gr. festi-
navit dicere kan hedde: festinanter dixit,
libuit ipsi hoc agere kan hedde: libenter
hoc egit.

c) Verba freq'uentativa kan udføres ved
verbum selv og de adverbia: sæpe, sæpius
freqventer, identiden, iterum iterumque,
crebro, sæpiuscule, e. gr. dictabat kan
hedde: iterum iterumqve dicebat.

Verba inchoativa kan omføres med:
jam jam, mox, propediem, mature, brevi
&c., e. gr. isteden for obdormisco: jam jam
obdormio.

Verba diminutiva kan omføres med:
leviter, tantillum, aliquantisper, leniter &c.,
e. gr. sorbillio kan hedde: leviter sorbeo.

Neg. 6ta.

Endelig kunde verba ogsaa forandres ved
Præpositioner ved at oplose dem, isald de ere samz

mensatte med en Proposition, men det vilde være sjælden, at deraf skulde udkomme noget zirligt, e. gr. alterum præ altero eligere v. habere.

Obs. Iøvrigt kan ogsaa alle verba forandres efter de forhen givne almindelige Negler.

Cap. VIII.

Om de øvrige Partibus orationis.

Alle de øvrige partes orationis kan efter de almindelige Negler forandres, hvilket udgør det fornemste af de Forandringsmaader. De øvrige foregaaende §§. er ogsaa viist, hvorledes Nomina og Verba kan forandres, baade til Participia, Adverbia og Præpositioner, altsaa har man kunst alene at vende Neglerne om, for at faae disse varierede og forandrede til hine, e. gr. isteden fortumens animus kan sættes: tumor animi eller tumidus animus; isteden for missum facio kan slet hen sættes: mitto; isteden for æstimatum habeo kan sættes: æstimo; men af saadanne Forans

Dringer kommer sjeldent nogen Zirlighed. Ligeledes kan isteden for Adverbium komme et Nomen, e. gr. vere loqvor kan hedde: veritatem loqvor v. verum loqvor; ligeledes til verbum, saasom: festinanter dixit kan hedde: festinavit dicere. Suppliciter oravit kan hedde: supplicavit; cantillare kan hedde: submisse canere.

Endelig kunde ogsaa Præpositioner paa saadanne Maade tracteres e. gr. præ aliis dives kunde hedde: aliis divitior. Ante alias fortunatus kan hedde: aliis fortunatior. Unum præ altero velle er det samme som aliquid malle.

Men foruden dette kan bemærkes:

1. At Adverbium undertiden zirlig kan forandres til et nomen substantivum i Ablativo eller og med en Præposition, e. gr. isteden for hodie kan sættes: hoc die; ab hoc loco isteden for hinc: ad illum locum isteden for illuc; qvo loco isteden for ubi; qvo tempore isteden for qvando. Nuperrime hoc fecit kan hedde: parum temporis interfluxit, ex qvo hoc fecit v. ante breve tempus. Per aliquod tempus isteden for aliquamdiu. Pessimum in modum isteden for pessime. Alternis vicibus isteden for vicissim. Nemine arbitro isteden for clam. Magna cum celeritate isteden for celeriter. Majori cum celeritate isteden for celerius. Maxima, qva petuit celeritate isteden for celerrime. Sum-

ma cum facilitate isteden for facillime.
Mirum in modum isteden for valde &c.

2. Naar der i en Mening kommer et Adverbium for, som er af den Beskaffenhed, at det just udtrykker en Egenstaab, der tilkommer den Person eller den Ting, som i samme Mening omtales saaledes, at man kunde spørge: hvem eller hvad er saadan? da kan Adverbium zirlig forandres til nomen adjectivum eller Participium i samme casu, som den ansrende Person eller Ting, e. gr. nullus dubito isteden for non dubito. Paulus hoc sedulus agit isteden for sedulo. Tibi priori dabo isteden for tibi primum dabo. Hujus rei primam curam ago isteden for primum ago. Citatior ibat isteden for citatius ibat. Hoc festinans egit isteden for festinanter egit. Ultroneus ibat in mortem isteden for ulstro &c.
3. Man kan bekvemmelig bruge Comparativa isteden for de Præpositioner, som føde comparativa af sig, e. gr. isteden for ante me v. post me venit kunde sættes: me prior v. me posterior venit, saades citerior isteden for citra; ulterior isteden for ultra; inferior isteden for infra; interior isteden for intra; exterior isteden for extra. Nemlig de som virkelig indbesatte i sig en Comparison; thi

isteden for props kunde ikke sættes propior,
men vil efter Omstændighederne proximus.
Nogle kan og gives som Adjectiva e. gr.
contra me est kan hedde: mihi contrarius
est. Adversus me loquitur kan hedde: lo-
quitur, ut meus adversarius; men saadanne
Forandringer kunne allerbedst findes ved Hjælp
af den første Hovedregel, saasom isteden for
erga kunde ved nogen Forandring bruges
amicus eller amicus; thi det er just den Idee,
som ligger i Ordet, og saaledes ogsaa i flere
Tilsælde.

Cap. IX.

Om nogle almindelige Regler,
hvorefter hele Sætninger
kan forandres.

Reg. 1ma

1. **A**llerførst maae mærkes, at en Proposition
kan forandres alene per synonymian, saales

des, at man alene sætter andre Ord, meest enkelte isteden for dem, som forhen ere brugte, hvilket dog kan' ansees for den ringste Grad af Forandring, e. gr. den Proposition: Deus mundum sapientissime creavit in manifestationen suæ gloriæ kunde hedde: summum numen hoc universum scitissime condidit in suæ laudis patefactionem.

2. En anden, dog vidløftigere og mere ukjendelig Maade at forandre per Synonymian, kunde bestaae deri, at, uagtet den almindelige og forrige Construction i Propositionen blev uforandret, der dog aligevel efter de forhen givne Forandringsregler blev gjort Forandringer i de enkelte Ord. Saaledes kunde den foransorte Proposition paa følgende Maade forandres: omnipotens rerum sator elegantissimam universi fabricam summa cum sapientia contextam atque exornatam dedit ad manifestandam infinitæ suæ majestatis gloriam, hvilken Forandring alligevel kan ansees, som Synonymisk; thi den egentlige Construction er herved ikke forandret.
3. For det tredie kan man invertere Propositionens Orden, saa at Subjectum ikke længer bliver det samme, og da kan man forsøge at gjøre snart et, snart et andet Ord i Propositionen til Subjectum, e. gr. i den foransorte Proposition forsøges, om ikke mundus kan blive

Subjectum, og da finder man strax denne Forandring: mundus à Deo creatus est in manifestationem ipsius gloriæ, hvilket ved de besynderlige Regler saaledes kan videre foran- dres og forbedres: elegantissimum naturæ opus a summo rerum conditore legi sapi- entiæ convenientissime absolutum & per- fectum prodiit ad gloriosi nominis laudem ubique declarandam atque illustrandam.

Man kan forsøge at lade Adverbium sa- pientissime indføres som Subjectum Propo- positionis, e. gr. infinita illa supremi numinis sapientia totius mundi machinam ita fabri- cavit atque composuit, ut in eo maxime eniteret immensa majestatis divine gloria.

Man kan og forsøge, at lade de Ord: in manifestationem gloriæ komme i subjecti Sted, e. gr. incomparabilis ac vere infinita Dei gloria manifestanda eum impulit, ut universam naturam, mirabile illud atque stupendum opus, tam magnifice tantaque cum sapientiæ suæ laude conderet atque exstrueret.

Efter denne samme Regel kan man ogsaa for- søge at lade et Ord, som egentlig ikke er det fornemste og første Prædicat i Propositionen blive det allerforste, e. gr. man kan forsøge at gjøre de Ord: in manifestationem gloriæ til det fornemste Prædicat, og da kan man

udsore det saaledes: summus naturæ auctor immensam nominis sui gloriam in primis manifestatam voluit, dum omnes res, quas vasto ambitu universus complectitur orbis, sapientissime formaret atque componeret.

4. Videre kan man ogsaa der ud finde et Hjælpe-middel til at forandre hele Propositioner, at man forsøger at forandre et Ord efter et andet til andre partes orationis, hvorved Constructionen som oftest maae blive forandret e. gr. i det anførte Exempel, kan man tage det Verbum creavit og forandre til nomen, nemlig creatio, hvorved følgende Forandring kan udfindes: sapientissima universi systematis creatione testatum patefactumque voluit summus omnium rerum artifex, quantum sit gloriæ suæ jubar Majestatisque splendor, eller saaledes: ipso deo creatore v. creante, paulatim surgebat magna hujus mundi moles, summi conditoris gloriam in sempiternum locutura.

Især er det smukt, naar man kan ved saadan Forandring anbringe Participia, e. gr. egregium immensæ gloriæ atque majestatis documentum datus summus rerum opifex totum creationis opus, mira & infinita sapientia ubique prælucente, peregit atque absolvit. Her passer og de næst

foregaaende Exempler. Maaden hvorledes og paa hvad Steder saadanne Participia kan bruges, læres af syntaxi latina.

5. Ligesom man kan gjøre Forsøg ved at forandre partes orationis fra en til en anden i en Proposition, saa kan man ogsaa ofte finde Lejlighed til nye Forandringer, ved at forandree accidentia partium orationis fra et til et andet. Hertil kan fornemmelig regnes :
- a) Variatio per casus; da man tager ud et Nomen substantivum i Propositionen eller et Adjectivum og Participium og forsøger at udfinde en Construction, hvor samme kan snart staae i en, snart i en anden casu, e. gr. den Proposition, vi forhen have haft, skal forandres saaledes, at det Ord Deus kan komme til at staae i accusativo, saasom: elegantissimus universæ naturæ ordo manifeste loquitur, deum infinita sapientia usum hoc vastum condidisse opus, eum potissimum in finem, ut divina sua gloria quam latissime inde appareret atque enitesceret. Vil man forsøge at indføre samme Ord i Dativus funde det omrent blive saaledes: deo ter optimo maximo omnia in gloriosi sui nominis laudem fингenti atque fabricanti, soli debentur origines mundi tanta cum arte exstructi tantaque sapientia adornati.

b) Variatio per modos, da man forsøger adskillige Constructioner, hvorved et Verbum snart kan komme til at staae i en Modo, snart i en anden, e. gr. det verbum creavit i foregaaende Exempel, skal komme til at staae i infinitivo, da giver man agt paa Meningen af det foregaaende og efterfølgende, hvorved man lettelig finder de Ord og Udttryk, som kan komme til at staae i infinitivo, af hvilke man udvælger det bekvemmeste.

Saadanne kan være: congetat, extra dubium positum est, nullus dubitat, nemo inficias ibit, notatu dignum est, og utallige andre, som de besynderlige Omstændigheder lettelig kunne opdage. Ligeledes, ifald man vil have verbum in modo conjunctivo, da forestiller man sig fun følgende: ut crearet, qvod crearet, ne crearet, qvin crearet, cur crearet, dum crearet &c., og søger hvilken Construction, der skulle være bekvem til at indføre, hvilken en af disse det skulle være, e. gr. præcipua causa, cur magnus ille messor mundi eundem tanto cum ornatu tantaque arte crearet atque instrueret, hac erat, ut claro ubique lumine fulgeret majestatis suæ honor atque excellentia.

Cap. x.

Om hvorledes de adskillige Slags Propositioner kunne udføres hver for sig paa adskillige Maader.

1. Propositiones affirmativæ & negativæ kunne forandres efter den 9de almindelige Regel. Forresen om Bekræftelsen eller Benægtelsen skulde taale nogen Forhøielse, kunne dertil bruges adskillige Ord, saasom: omnino, plane, plane non, profecto, certissime nequaquam laud dubium est, in confessu est, sole medriano clarius est, liqvet, constat, nemo non inficias ibit, nemo facile largietur, tam procul abest sit ut quis tam imperitus, ut non calleat? quotusquisque est, qui &c.? mirum, quantum; immane, quantum; og flere sandanne.
2. Propositiones imperandi, v. dissuadendi, svadendi, exhortandi, kunne efter Omstændighederne udføres paa mangfoldige Maader, saavel negative som affirmative, e gr. fac, ut; cave, vide, ne; memento, memor esto; velis; noli ne med conjunctiv, v. fuge, formida, placeat

tibi, ne dubites, opus est, fas est æqvum est, oportet, ne omittas, svadeo, hortor. Auctor svasorque tibi sum. Rogo, obsecro, obtestor, amabo, velim. Tuum erit. E re tua erit. Sodes. Qvæso. Parce, abstine. Tua interest. Tua refert, da mihi hoc effectum &c.

3. Propositiones concessivæ funne paa følgende Maader udtrykkes: Posito, concessio, finge, concedamus, ponamus, largiamur, faciles simus in largiendo, super hac re nullam movebimus litem. Hoc non plane negatum ibimus; sit ita; in hoc refellendo non multum operæ impendimus; hæc res in medio sit reicta; hanc rem neque assertum neque refutatum ibo, sed sub judice linqyam. Non est, qvod hac de re multis disputemus og flere saadanne. Ifald der er en fuldkom men Lilstaaelse, kan det hedde: Plane concedo. Tecum facio v. consentio; in tuam sententiam eo; suæ sententiæ non possum non suffragari; album calculum tibi adjicium, meum punctum feres &c.
4. Propositiones modales kan ogsaa udtrykkes paa adskillige Maader, saasom:
 - a) Det Ord maae eller det er fornødent, naar Personen friges dertil, kan udtrykkes saades: Hoc agere debes. Hoc tibi agendum. Hoc curabis agendum. Hoc age. Hoc tibi

agendum incumbit; cura hujus rei sit tibi
imposita v. demandata. Ius & fas jubent,
ut hoc agas. Tuum officium exigit; in
tuis officiis est; acerrimum necessitatis te-
lum urget, ut &c. Salmindelighed kan her
anbringes alle de Udttryk, som forekomme No. 2.

- b) At funne, kan forandres ved følgende: li-
berum est, integrum est, primum est, fa-
cile est, in potestate alicujus situm est;
in manu alicujus v. in aliquo positum
est. Potis est, hvilket i Nominativo kan bru-
ges pro omni genere & numero, dog findes
man og pote. Licet; verbum sum, e. gr. in-
de videre est, deraf kan man see. Ligeledes
habeo e. gr. an melius quis habet svadere
v. svadendum, isteden for potest svadere.
Illi datum est hoc efficere, isteden for potest
efficere; cui sufficit vis atque potentia; iste-
den for qui potest. Ligeledes: cui non de-
sunt vires, qui valet, qui pollet, qui calliet,
in promptu mihi est, isteden for facile
possum.
- c) At ville, kan forandres ved følgende: libet,
amare, cupere, affectare, optare, expetere,
desiderare, sitire, flagrare desiderio, cer-
tum est, praeoptare, gestire, querere, apud
animum statuere, decernere consiscere,
destinare animo, in animo est, tale propo-

situm cepi, certus sum hoc v. illud agendi, mens v. animus mihi est, stat mihi, ita fert mea voluntas, statutum habeo, dulce mihi est, anhelare qvid v. adqvid, tangi amore rei v. desiderio, remis velisque tendere, omnem lapidem v. machinam mouere, animus fert facere.

- d) At i kke ville, kan efter Omstændighederne udføres med alle de foregaaende, naar de kun sættes negative; dog kan mærkes følgende: negare, se velle, abnuere, repugnare, recusare, reluctari, dignari, fugere, abhorrere fastidire, nauseare, fastidium eum tenet, animus respuit, horret, refugit, aversatur &c.
- e) Det er muligt eller troligt: fieri potest, non absonum est fidei, primum est ad fidem, a fide non abhorret, a fide non abludit, facile eveniet, ut; forte se dabit, probabile v. verisimile est, facile adduci possumus ad credendum.
- f) Det er umuligt eller utroligt; fieri potest, omnem fidem superat, res est inaudita. Qvis talia fando audivit? non ardua res est & vix unquam tentanda og flere saadanne. Her kan zirlig anbringes alle haande Exempler af mulige Ting, e. gr. prius aqua cum igne redibit in gratiam eller prius mutato cursu, repetent sua capita fontes, quam &c.

5. Propositiones caussales, som indbefatte disse Ord: quia, cum, ideo &c., kunne paa adskilige Maader omfrives, e. gr. hanc ob rem, eam ob causam, eum in finem, re ita comparata, hoc rerum statu, cum ita se habeat, rebus sic ferentibus, hæc in causa sunt, cur, huic causæ trahiendum est, cum ea sit rerum conditio, id unice agit, ut &c. Her kan ellers de sunkestre Forandringer i Henseende til Constructionen finde Sted ved zirlig at anbringe Participia, Gerundia og Supina, hvilket bedst kan læres af Grammaticis.
6. Propositiones exceptivæ, som bemærkes ved saadanne Ord: præter, præterquam, nisi, absque &c., saavel som restrictivæ, der bemærkes med disse Ord: quatenus, in quantum, qvoad, qva, &c., kunne og imodtage Forandringer, e. gr. excepto, si excepferis, si ab his discesseris, his omissis, ut hæc omittam, ut hæc missa faciam, nulla istorum ratione habita, licet iis non attendamus, isteden for præterea eller porro kan ogsaa slettes: huc accedit, his adde, his adjiciatur, isteden for qvoad: qvod attinet, qvod spectat, si spectaveris, qvod ad illum pertinet, in quantum mea, tua, illius res agitur, in quantum mea, tua, sua refert &c.

7. Propositiones conditionales, som udtrykkes ved: si, nisi, dummodo &c., høre for det allermeste til nogen af de foregaaende Nummere, og kunne deraf efter Omstændighederne paa ovenansorte Maader omstrives. Under-
tiden kunne de forandres til Propositiones uni-
versales, e. gr. si qvis virtutem amaverit,
beatus erit kan hedde: qvicunque virtutem
amaverit, beatus erit. Participiorum og
Gerundiorum Brug kan ogsaa her tjene til
Forandringer, ligesom forhen er meldt angaa-
ende Propositiones caussales, da denne Propo-
sition kunde hedde: cum qvis virtutem amat
beatus erit og deraf igjen udledes følgende:
virtutem amans v. virtutem amando v. vir-
tute amata, qvisque beatus erit.
8. Propositiones copulativæ kunne foruden det, at
copula undertiden gives med nec non, ogsaa
forandres paa andre Maader, e. gr. Deus
malos punit & bonos præmiis ornat, kan
undertiden sættes uden copula, saasom: Deus
malos punit, bonos præmiis ornat eller saa-
ledes malos punit, ut bonos præmiis ornat,
eller Deus non malos tantum punit, sed
bonos etiam præmiis ornat, eller non mi-
nus malos punit, qvam bonos præmiis or-
nat, eller ut bonos præmiis ornat, ita etiam
malos punit, eller qvam severus malorum
castigator, tam benignus etiam est bono-

rum compensator, eller ille idem Deus, qui pænas irrogat malis, probos qvibuscunque præmiis beat v. Deus, qui punit &c., ille idem est, qui &c., eller Deus punit, idemque præmiis donat eller pænam malis infligens v. pæna malis inflictæ, bonorum præmia non neglit Deus &c.

9. Propositiones disjunctivæ, som kan sees af Conjunctionerne: sive, aut &c., funne forandres til Propositiones conditionales og siden under den Skikkelse imodtage de samme Forandringer som Propositiones conditionales, e. gr. dives aut iniquus est, aut iniqui hæres kan hedde: si dives ipse non fuerit iniquus, certe erit iniqui hæres eller quicunque dives non fuerit iniqui hæres, nullum est dubium, qvin ipse iniquus sit, eller finge divitem non iniquum, iniqui tamen erit hæres eller divite ipso ab iniquitate immuni, nil aliud restat, qvam ut sit iniqui hæres v. non potest non esse iniqui hæres v. vix negari potest, qvin sit iniqui hæres.
10. Propositiones comparativæ funne og modtage zirlige Forandringer, som kan sees af følgende Exempler: qvo qvis divitior, eo est avarior kan hedde: qva proportione cumulantur opes, eadem crescit habendi cupido eller qvibus auctibus acquiruntur opes, iisdem crescit auri famæ eller qualis accessio opum, tale

etiam cupiditatis incrementum esset crescente pecunia, magis viget fædum istud contagium lucri. Prouti in immensum acrevevit opum strues, sic urtica rei familiaris propagandæ animum magis magisque sollicitat esset crescentes pecunias semper sequitur majorum fames. Forresten funne Propositiones comparativæ forandres ved Hjelp af de forhen givne Negler om Comparativis og Superlativis.

Corrigenda.

Pag.	Lin.	staær:	løs:
10	2	forsjet	fornøiet.
10	12	reddere acies	reddere. Acies
12	7	Cinilo	Cinclo
13	7	Majestat	Majestas
13	12	isteder	isteden
15	4	dertils	dertil
15	4	incerum	sincerum
15	5	nonfucatæ	non fucatæ
15	7	nonfucatæ	non fucatæ
15	14	fædus	fædus
18	6	aurus	aurum
18	7	nubes,	nubes.
18	17	Comperativa	Comparativa
21	13	Petroos	Petrus
23	3	a djectiviva	adjectiva
23	9	diſſes	diſſe
27	21	litrearum	literarum
28	10	Ansia	anxia
29	11	Cajus	Cujus
32	8	ant	aut
32	22	Nummer	Numer
32	27	ifalder	falder
32	28	smugt	smukt
34	7	gjennem	igjennem

Pag.	Lin.	staer :	læs :
36	1	Proposition	Præpositionen.
38	24	saades	saaledes
38	26	foe	for
40	24	Propositionens	Propositionens
42	2	inprimus	in primis
43	8	forander	forandre
45	14	abest sit, ut	ahest, ut
46	20	suse	tuæ
46	27	saades	saaledes
47	9	potessate	potestate
47	12	findes	finder
47	20	calliet	callet
48	22	potest	non potest.
50	3	Nummere	Numere
52	4	accrevevit	accrevit

